

30.1.2013

Libuše Baroňová

První světová válka

Před válkou

Velká válka nebo světová válka – první se jí začalo říkat až od roku 1939 – vznikla jako důsledek zostření rozporů mezi světovými mocnostmi v boji o získání nových území a kolonií, zdrojů surovin, trhů a odbytišť. To postavilo proti sobě Británii a Francii, avšak sjednotilo je to proti nejagresivnějšímu postupu sjednoceného Německa (1871) a císaři Vilému II.

Neustále také vzrůstal i spor rakousko-uherský a ruský o vliv na Balkáně.

Obecně řečeno – každý byl s každým a proti každému. Začít válku sami se však z vnitropolitických i vnějších politických důvodů neodvážili.

Začaly se vytvářet spojenecké bloky mocenských zemí a základ k nim položilo spojenectví Německa a Rakouska-Uherska (1879), později (1882) připojila Itálie a vznikl **Trojspolek** (Spolek také centrální nebo ústřední mocnosti).

Spojeneckou smlouvu spolu podepsali Francie a Rusko (1894), sblížila se Británie s Francií a tyto tři státy podepsali tzv. **Trojdohodu** (Dohoda) (1907).

František Josef I. si jako dar ke svému 60. letému výročí panování?? přisvojil Bosnu a Hercegovinu (1908), čímž nesmírně popudil místní obyvatele a jejich odboj podporovalo Srbsko.

Provokativní manévry při srbských hranicích, okázalá návštěva Sarajeva (hlavního města Bosny) následníkem trůnu Františkem Ferdinandem d'Este s chotí Žofií a atentát Gavrilo Principa dne 28. června 1914 byly tudíž jen záminkou ke spuštění rychlého sledu událostí vedoucích k vypuknutí světové války.

Začátek války

Rakousko-Uhersko (dále jen R-U), které si nepřálo vměšování jiných států do této záležitosti, poslalo Srbsku ultimátum s ostře formulovanými podmínkami, které Srbsko v plném rozsahu nemohlo přijmout.

Dne 28. července 1914 vyhlásilo R-U Srbsku válku. Na základě uzavřených smluv a dohod se přidávají i ostatní státy.

Příloha č. 1 - státy ve válce

Příloha č. 2 - mapa světa v roce 1914

Ruská vláda jako spojenec Srbů vyhlásila 30. července mobilizaci a R-U 31. července 1914.

Od 3. do 7. srpna vyhlásilo Německo válku Francii, obsadilo Lucembursko a vstoupilo do Belgie, aby získalo průchod do Francie. Porušením neutrality Belgie dalo podnět Velké Británii k vypovězení války Německu – boje u Ypre.

Dále vypovědělo R-U válku Rusům, Černá Hora, Francie a Velká Británie – R-U. Podrobněji tohle uvádím pro pochopení, za jakých okolností vznikly tři fronty – ruská, francouzská a italská.

Z asijských zemí vstoupilo do války po boku Ruska Japonsko, které v Číně zabralo německá teritoria a Osmanská říše (Turecko) po boku Německa a R-U. Malý srbský konflikt se rozrostl na světovou válku, protože spousta států patřilo již uvedeným mocenským státům nebo byly jejich kolonie.

Rok 1914

Po vypovězení války R-U Srbsku (28.7.1914) začalo podunajské loďstvo soustavně ostřelovat Sarajevo. Lehkomyslné R-U armádní velení vedlo vojáky do boje pod heslem „utlučeme Srby čepicemi a než spadne listí, budeme doma“. Mezi těmito vojáky byli i naši předkové – otcové a dědové – trochu se tady zastavím, protože v těchto místech proběhly jejich první boje a první zajetí.

Od 4. srpna do 15. prosince proběhly **tři mohutné rakouské ofenzívy v Srbsku** – podrobněji jsem se zabývala druhou ofenzívou na řece Drině ze 7. 9. 1914, ve které bojoval i můj děda v 11. polním pluku píseckém. Z jeho osobních vzpomínek – při přepravě přes rozvodněnou řeku Drinu jejich ponton převrhl dravý proud a vojáky začal strhávat sebou, děda byl dobrý plavec a začal s proudem bojovat, jenomže se na něj navěšel celý hrozen vojáků a všichni se začali topit. Pro zachránění vlastního života musel děda většinu setřást – to byla pro něj jedna z prvních otřesných zkušeností - událostí prvních dnů války, kterou ve svých 29 letech zažil.

Vystihuje to i další vzpomínka z deníku vojáka 102 pěšího pluku z Benešova:

„Odjezd našeho pluku do boje byl stanoven na 6. srpna 1914, poté co zahrála plukovní hudba vyrazil vlak na svoji pouť z Tábora přes Budapešť, Subotici a Osiek do Vinkovic. Odtud putoval pluk pěšky až 10. srpna večer, kdy dorazil do malé vesničky Amajlie na břehu řeky Driny a spatřily jsme tu zrádnou řeku, která se měla v následujících dnech stát hrobem mnoha kamarádů. Bylo již slyšet střelbu a byly první padlí. Dne 12. srpna kolem 6 hod. ráno jsme začali s nalodováním na pontony a pionýři nás, stejně jako ostatní, začali přepravovat u Amajlie, přes ostrov Sumaroviča? na druhý břeh. Postup však neprobíhal hladce, Srbové kladli na řece tvrdý odpor, tuhé boje trvaly až do odpoledne. Přesto se nakonec podařilo Srby zatlačit.

Dne 20. srpna zlomilo srbské jezdecké rakouský odpor, tím začal ústup zpět za řeku Drinu a R-U jednotky se vrátily do míst odkud před necelými 14 dny vyrážely. Od rána 7. září se začala mezi vojáky šířit zpráva.. -

Příloha č. 3 - Začátek války – přečíst - výňatky stránky č. 2 a 3, strana 4 – první zajatci

Příloha č. 3a - Obrázky ze srbské fronty

Srbská armáda byla tímto bojem a ostudnou porážkou R-Uherska citelně oslabena a stála na pokraji zhroucení. To R-U umožnilo obsadit srbské hranice domobranou (zde byl manželův děda, zajatý 29. 8. 1917 ve Vodici, blízko Poreč, Srbsko). R-U armáda přesunula své bojové síly do Karpat, aby si boji s Rusy napravila reputaci a odvrátila pozornost od neúspěchů na srbské frontě. Tyto boje stály R-U čtvrt milionu padlých a raněných. Mobilní boje se přeměnily v zákopovou válku a prostí vojáci poznali, že „dřív než spadne listí“ doma nebudou.

Naděje R-U armádního velení na úspěch netrvala dlouho, ruská armáda se v listopadu 1914 odhodlala k útoku na Halič a tím se válka přenesla na rakouské území a na severovýchodě se přiblížili k českým územím. Boje o Halič a v Karpatech trvaly od podzimu 1914 do května 1915. (pozn.: v prosinci 1914 emigroval T.G.Masaryk, na hranicích se setkal s E. Benešem a M.R.Štefánikem).

Příloha č. 4 – Boje v Karpatech a o Halič

Příloha č. 4a – Administrativní mapa Haliče 1914

Příloha č. 5 - Bitvy 1. světové války

Bitva o Halič (dnešní Polsko, Ukrajina, Slovensko) dne 26. srpna došlo k prvním bojovým střetům mezi R-U a ruskou armádou z nichž nejvýznamnější byla bitva o Komarów a Tomaszów, kde bylo zajato 20 tis. ruských vojáků. Následovaly další boje a ve dnech 2. až 11. Září se uskutečnila bitva u Rawa, zvaná též jako bitva o Lvov. V ní ruské jednotky porazily R-U vojska a zajaly 350 tis. jejich vojáků, z části se jednalo o vojáky ze slovanských zemí, kteří se vzdali dobrovolně. Do zajetí padl 24.9.1915 i můj děda v městě Dubno (Ukrajina). Českoslovenští zajatci se pak přihlásili do legií, mnohdy to bylo i kvůli nesnesitelným podmínkám a hladu v zajateckých táborech. Můj děda vstoupil do legií 30.12.1916 v Kyjevě.

Bitvy na Soči (23.6.1915 do 12.9.1917) jedenáct krvavých střetů na rakousko-italské frontě. Itálie vedla směr útoku na jadranský přístav Terst a vedlejší útoky alpskými údolími jižních Tyrol s nutností překonat řeku Soču. Ztráty na životech obrovské, územní zisky nepatrné. Příkladem pro představu může být mohutný útok italských vojsk směrem na Terst, kdy se Itálii podařilo po několika denním boji dobýt pouze jednu vesnici a přišla tím o 160 tis. mužů a R-U o 125 tis. mužů. V R-U řadách bojovalo velké množství Čechů – známá je píseň Válka na Itálii : „Sluníčko zachází za hory černé, do zákopů táhnou řady nesmírné, z jedné strany Alpy, z druhé padají miny, tak začíná válka na Itálii“

Bitva u Verdunu (21.2.-18.12.1916) pevnostní pásma u města Verdun ve Francii, na které zaútočila německá armáda proti francouzské. Po dobytí pevnosti Douamont, nejdůležitější z pevnostního systému, byla celá Francie morálně otřesena a v Německu vyvolala nadšení. V noci ze 7. na 8. 5. Došlo v obsazené pevnosti k výbuchu munice a zničená pevnost pohřbila 700 německých vojáků. Situace se začala měnit až přesunováním německých vojsk na nové bojiště na Sommě. Začalo docházet k francouzským protiútokům, které byly následovány německými, takže např. pevnost Thiamont „změnila majitele“ 34x, vesnice Fleury 13x, podařilo se dobýt zpět i bývalou pevnost Douamont.

Příloha č. 6 - Dopis francouzského vojáka – přečíst

Příloha č. 7 – Vojenský hřbitov u Verdunu - foto

Brusilova ofenzíva (4.6.-do září 1916) na Haliči a Volyni – hlavní úder ruské armády proti rakouské – Ruská armáda postoupila až o 150 km, obsadila Bukovinu a východní Halič. Hlavní směr byl veden na město Luck a směrem na Kovel. Ruská armáda přemohla rakouskou armádu a zajala ohromné množství nepřátel. Byla to největší porážka Trojspolku (R-U, N, I) od zahájení války, ztratily 614 tis. vojáků. Ruských vojáků padlo 800 tis. a vlna rozhořčení podstatnou měrou přispěla k mohutnému vzepětí revoluční vlny v ruské armádě a mezi civilním obyvatelstvem. V této době 21. 11. 1916 zemřel František Josef I. a na trůn nastoupil jeho synovec Karel I.

Bitva na Sommě (1.7.-18.11.1916) stály zde britské a francouzské divize proti německým, nejkrvavější britská tanková a letecká bitva, obrovské materiální škody, ztráty přes milion vojáků na obou stranách (řeka Somma - Picardie, Francie). Tato bitva dokázala, že německá armáda není neporazitelná – nastal obrat ve válce.

Začátkem roku 1917 byly bojující armády značně materiálně i fyzicky vyčerpané země Trojspolku (R-U,N,I) se obrátily na země Trojdohody (R,F,VB) s mírovým návrhem a o možnostech separátního míru, jednání pokračovala celý rok, Dohoda však mír rozhodně odmítla.

V zemích, ve kterých probíhaly boje, trpělo nejvíce civilní obyvatelstvo hladem a vyčerpaností. V Rusku se vytvořila revoluční situace a v Únorové revoluci padl nenáviděný carismus.

Únorová revoluce v Rusku zaktivizovala i Čechy a Slováky, vznikala československá zahraniční vojska (po válce - československé legie) – nejdříve v polovině roku 1917 v Rusku, v prosinci 1917 ve Francii a v dubnu 1918 v Itálii. Československé legie se vyznamenaly hlavně v

Příloha č. 8 – Boje 1. Světové války - foto

Příloha č. 9 – Boje 1 světové války - foto

Bitvě u Zborova (2. 7.1917) na Ukrajině. V tzv. ruských legiích zde bojoval 1. střelecký pluk Mistra Jana Husi (ještě pod názvem pluk Svatého Václava), ve kterém byl i můj děda, dále 2.stř. pluk Jiřího z Poděbrad a 3.stř. pluk Jana Žižky z Trocnova – celkem 3500 mužů ze zajateckých táborů, s nedostatečnou výstrojí a výzbrojí.

Proti nim stálo 5500 mužů R-U armády, dobře vyzbrojených a vystrojených (část 86. a 6. pěšího pluku, 32.uherská pěší divize a rakouské pěší pluky č. 35 plzeňský a č. 75 jindřichohradecký a 19. pěší divize).

Je smutným faktem, že zde poprvé v takové síle bojovali čechoslováci proti sobě, mnohdy otec proti synovi, bratr proti bratru. Údajně zde bojoval i Klement Gottwald na rakouské straně a legionář Ludvík Svoboda na ruské. T.G.Masaryk sledoval bitvu pomocí telegramů v Petrohradu, po bitvě vojáky navštívil a přejmenoval 1. střelecký pluk, ruský velitel se za statečný a vítězný boj legionářů poklonil před TGM po mužicku až po pás a uvedené pluky si mohly na své prapory a korouhve připevnit čestné Georgievské (svatojiřské) stuhy.

Vznikaly další střelecké pluky a českých legionářů bojovalo 12 střeleckých pluků a dva obrněné vlaky.

Děda byl v plukovní hudbě (klarinet) a v průzkumné rotě. V zimě 1917, při návratu z průzkumu, se propadl do jámy - nastrožené vlčí pasti s kůly. Toto zranění si už léčil v legionářském vlakovém lazaretu.

Bitva na Piavě (15.11.1917-3.11.1918) na italské frontě probíhaly kruté boje, mezi vyhladovělymi a podvyživenými českými vojáky v R-U armádě vzrůstala nespokojenost a i potravinami lépe zásobovaná italská armáda působila na jejich psychiku. Na frontě se objevili českoslovenští zajatci a z nich vzniklé jednotky československých legionářů, kteří lákali k přeběhnutí, přičemž největším lákadlem k tomu byl bílý chléb.

Zde se ocitl i manželův děda, který byl zajatý 29. 8. 1917 ve Vodici v Srbsku. Do legií vstoupil 31.8.1918, zemřel 9.9.1918 v ošetrovně Fonte d'Amore (zde je i pohřben) u města Soluma a Foligno. Zajímavostí je, že v tento den v této ošetrovně vstoupilo do legií, jen co jsem v databázi našla, dalších 16 vojáků, kteří zde od 2.9. do 14.9. zemřeli na zápal plic nebo střevní katar. Moje dedukce je, že bez naděje na přežití, vstoupili do legií, aby zajistili svým vdovám a sirotkům, legislativním zvýhodněním legionářů, lepší životní podmínky v poválečné republice.

Boje u **Ypres** v Belgii- nejznámější bitva - Němci zde použili bojový chlorový plyn – později nazvaný podle tohoto města- Yperit.

Ofenzíva mezi Verdunem a Remeší (26.9.1918) států Dohody a německou armádou Německo zjistilo, že je ztraceno a požádalo o příměří. v noci ze 4. na 5. říjen požádalo o **mír, který byl podepsán**

11.11.1918 v 11 hodin.

Čs. legionáři a vojáci po navrácení z italské a francouzské fronty do nově vzniklé Československé republiky byli ještě nasazeni do tří bitev o územní celky nového státu – viz příloha č. 5.

Československé legie z ruské fronty chtějí už pryč z Ruska a těžce si probíjejí cestu z Ruska do vlasti přes četné potyčky s bolševiky, po sibiřské magistrále je vezou vlaky ve vagonech nazvaných „těplušky“ směrem na Vladivostok, kde se soustřeďovali k jediné možné cestě loděmi do Francie.

Příloha č. 10 – Čs. legionáři v Rusku

Můj děda po bitvě u Zborova prošel ještě bitvou u Tarnopole, povolžskou frontou – Kazaň, Simbirska, Inza, Nikolajevsk – od jara 1919 zajišťoval obranu sibiřské magistrály na úseku Krasnojarsk – Kansk – Irkutsk.

Dne 1.3. 1920 byl ukončen poslední odjezd vlaků z Irkutsku, do 8. září 1920 byla ukončena evakuace čs. legií, kdy odplul z Vladivostoku poslední transport. Tuto evakuaci organizoval Červený kříž z USA.

Děda vzpomínal, jak Rusky nařikaly a skákaly za odplouvajícími loděmi do vody a prosily, aby je vojáci vzali sebou. Lodě však byly na pokraji přeplnění, celkem odplulo 42 transportů se 72.640 osobami.

Většina legionářů se dostala domů cestou kolem Asie, přes Suezský průplav do Brestu a odtud vlakem do vlasti. Můj děda měl štěstí, vrátil se 31. 8. 1920 domů, kde jej však čekalo smutné přivítání, na TBC mu zemřela žena a dcerka. V roce 1922 si vzal za ženu moji babičku.

Další cesta ruských legionářů vedla přes Japonsko k západnímu pobřeží Severní Ameriky, vlakem přes Kanadu a z východního pobřeží Ameriky do některého západoevropského přístavu a odtud opět vlakem domů.

Malá část legionářů se vracela přes Havaj, Panamský průplav a Atlantikem do Evropy. Některým trvala cesta domů i sedm let od ukončení války.

Příloha č. 11 - Mapa Evropy po 1. světové válce

Válka tedy skončila vítězstvím Trojdhody (Francie, Velké Británie a Ruska), ekonomickým vítězem však byla USA.

Dá se říci, že tato válka de facto nic nevyřešila. Bilance : 10 miliónů padlých v boji, 7 miliónů zemřelo na následky válečných útrap – hlad, nemoci, sebevraždy. Materiální škody dodnes přesně nevyčíslitelné. Zničené země, morální a humanitární šok, válka, která je chápána jako konec tzv. belle époque – krásných časů 19. století. V literatuře se objevuje pojem tzv. ztracené generace, tj. lidí, kteří prošli 1. sv. válkou a měli problémy s návratem do normálního života, mnohde dokonce ostatní společnosti odmítání.

Uzavřený Versailleský mír a jeho systém byl nespravedlivý, a to nejen k poraženým, ale i vítězům a předpokládal dominanci Francie a Británie.

Důsledkem světové války zaniklo Rakousko-Uhersko, carské Rusko, Německé císařství, Osmanská říše a vznikly nástupnické státy. R-U se rozpadlo na Československo, Rakousko a Maďarsko, byly vytvořeny nové státy Polsko a Jugoslávie.

Tím ve střední Evropě vznikly násilně (mimo ČR) národní státy, které měly podporu jen části jejich obyvatelstva, a které byly příliš malé a slabé na to, aby mohly vzdorovat agresivnímu nacismu vznikajícímu v Německu. Ale to už je jiná kapitola dějin.